

**EUROPEISKA STADGAN
OM LANDSELS- ELLER MINORITETSSPRÅK**

Förklarande rapport

Förklarande rapport

Inledning

1. Många europeiska länder har inom sina gränser regionalt baserade autoktona grupper som talar andra språk än det som majoriteten av befolkningen talar. Det är en följd av historiska processer där statsbildningar inte alltid till fullo har följt språkgränser och där mindre folkgrupper inneslutits av större grupper.

2. Befolkningssituationen för sådana landsdels- eller minoritetsspråk kan skilja sig åt i hög grad, med allt från några tusen talare till flera miljoner. De lagar och metoder som individuella stater tillämpar gentemot dem varierar också de i hög grad. Under alla förhållanden befinner sig många av dem i en mer eller mindre utsatt situation. Oavsett hur det sett ut tidigare så är hoten mot de här landsdels- eller minoritetsspråken i dag i minst lika hög grad en följd av den oundvikligen likriktande inverkan av det moderna samhället och då i synnerhet av massmedia, som av en ogästvänlig omgivning eller en nationell assimileringspolitik.

3. Olika organ inom Europarådet har under många år uttryckt oro över landsdels- eller minoritetsspråkens situation. Visserligen fastställer konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna i sin artikel 14 icke-diskrimineringsprincipen, som i synnerhet förbjuder all diskriminering beroende på språk eller anknytning till en nationell minoritet, åtminstone i förhållande till de rättigheter och friheter som garanteras av konventionen. Detta är mycket viktigt men är begränsat till en rättighet för individer att inte utsättas för diskriminering. Däremot utgör det inget system för aktivt skydd av minoritetsspråk och de befolkningsgrupper som använder dem. Detta påpekade av Europarådets rådgivande församling i dess resolution 136 så tidigt som 1957. Därefter yrkade den parlamentariska församlingen 1961 i rekommendation 285 på kompletterande åtgärder till Europakonventionen för att säkerställa minoriteters rättigheter till att odla sin egen kultur, använda sitt eget språk, inrätta egna skolor med mera.

4. Slutligen antog Europarådets parlamentariska församling 1981 rekommendation 928 om problemen rörande utbildning och kultur för minoritetsspråk och dialekter i Europa. Samma år antog Europaparlamentet en resolution i samma frågor. I båda dokumenten drogs slutsatsen att det var nödvändigt att formulera en stadga för landsdels- eller minoritetsspråk och deras kulturer.

5. I enlighet med dessa rekommendationer och resolutioner beslöt den Ständiga konferensen för lokala och regionala myndigheter i Europa (CLRAE) att arbeta fram en europeisk stadga för landsdels- eller minoritetsspråk, motiverat av den roll som lokala och regionala myndigheter måste förväntas spela i förhållande till språk och kulturer på lokal och regional nivå.

6. Det förberedande arbetet innan ett utkast till stadgan sammanställdes inbegrep en undersökning av den faktiska situationen för landsdels- eller minoritetsspråk i Europa, samt en offentlig utfrågning 1984 med cirka 250 deltagare företrädande mer än 40 språk. Det första utkastet skrevs i samverkan med en expertgrupp. Då Europarådets parlamentariska församling och Europaparlamentet har visat ett starkt och bestående intresse för den här frågan har Europarådets parlamentariska församling deltagit i arbetet med att ta fram ett utkast, samtidigt som ämneskuniga medlemmar i Europaparlamentet har konsulterats.

7. I resolution 192 (1988) presenterade den ständiga konferensen slutligen ett förslag till en stadga, vilken avsågs att få status som konvention.

8. Förslaget fick stöd av den parlamentariska församlingen i dess yttrande nr 142 (1988) och därefter satte ministerrådet samman en ad hoc-kommitté av experter på landsdels- eller minoritetsspråk inom Europa (CAHLR). Kommittén fick i uppgift att skapa ett utkast till en stadga utifrån den ständiga konferensens text. Denna mellanstatliga kommitté påbörjade sitt arbete vid slutet av 1989. Med tanke på deras viktiga roller i att stödja projektet deltog representanter för både CLRAE och den parlamentariska församlingen vid kommitténs möten. Innan den slutgiltiga texten för stadgeutkastet överlämnades till ministerkommittén 1992 rådfrågade CAHLR och tog hänsyn till åsikter från ett antal specialiserade

kommittéer inom Europarådet (kultur, utbildning, mänskliga rättigheter, rättssamverkan, brottsfrågor, lokala och regionala myndigheter, media). Man lät också Europeiska kommissionen för demokrati genom lag yttra sig.

9. Stadgan antogs som en konvention av ministerkommittén vid det 478:e mötet för ministerföreträdare den 25 juni 1992. Konventionen öppnades för undertecknande den 5 november 1992 i Strasbourg.

Allmänna överväganden

Stadgans mål

10. Precis som framgår av inledningen är stadgans övergripande syfte kulturellt. Den är utformad för att skydda och främja landsdels- eller minoritetsspråk, då sådana språk är en hotad del av Europas kulturarv. Därför innehåller stadgan inte bara en paragraf om icke-diskriminering rörande användningen av de här språken, utan den föreskriver också åtgärder för aktivt stöd för dem. Syftet är att säkerställa, så långt som rimligen är möjligt, att landsdels- eller minoritetsspråk används inom utbildning och media, och att användning av dem tillåts i juridiska och administrativa sammanhang, i det ekonomiska och sociala livet samt vid kulturella aktiviteter. Detta krävs för att språken ska kunna kompenseras i de fall där de utsatts för ogynnsamma förhållanden i det förflutna, så att de nu kan bevaras och utvecklas som en levande del av Europas kulturella identitet.

11. Stadgans syfte är att skydda och främja landsdels- eller minoritetsspråk, inte språkliga minoriteter. Därför läggs tonvikten vid språkets kulturella funktion och användningen av ett regionalt landsdels- eller minoritetsspråk inom alla delar av talarnas liv. Stadgan föreskriver inga individuella eller kollektiva rättigheter för talare av landsdels- eller minoritetsspråk. Ändå är parternas skyldigheter i förhållande till de här språkens status och den nationella lagstiftning som måste skapas i enlighet med stadgans krav sådana att de kommer att ha en markant inverkan på situationen för de berörda folkgrupperna och dess individer.

12. CLRAE redigerade och presenterade sitt utkast till stadgan före de dramatiska förändringarna i Central- och Östeuropa, och arbetade alltså utefter behoven för de länder som då var medlemmar i Europarådet. Trots det har stadgans relevans och förhållningssätt i förhållande till situationen i de central- och östeuropeiska länderna bekräftats av det stora intresse som visats av representanter för ett antal av dessa länder för att upprätta europeiska normer i frågan.

13. Utkastet till stadgan berör inte frågan om etniska grupper som strävar efter självständighet eller förändrade landsgränser. Däremot kan stadgan förväntas att på ett måttfullt och realistiskt vis bidra till att mildra problemen med minoriteter för vilka språket är den identifierande faktorn, genom att möjliggöra för dem att känna sig trygga i den stat som de av historiska orsaker hör till. Bättre möjligheter att använda landsdels- eller minoritetsspråk inom olika delar av sitt liv är absolut inte en faktor som förstärker splittrande tendenser, tvärtom kan sådana möjligheter bara inspirera de grupper som talar språken att befria sig från den tidigare förbittring som förhindrade att de accepterade sin plats både i den stat där de lever och i Europa som helhet.

14. Här ska det också framhållas att stadgan inte betraktar förhållandet mellan officiella språk och landsdels- eller minoritetsspråk som konkurrerande eller antagonistiskt. Istället antas ett medvetet interkulturellt och mångspråkigt förhållningssätt, där alla språkkategorier har sin egen plats. Förhållningssättet överensstämmer till fullo med de värderingar som av tradition värnas av Europarådet och även med dess ansträngningar för att med ett interkulturellt perspektiv främja närmare relationer mellan folkgrupper, öka samarbetet inom Europa och förbättra förståelsen mellan olika befolkningsgrupper inom en stat.

15. Stadgan behandlar inte situationen med nya, ofta utomeuropeiska språk som kan ha introducerats i de underskrivande staterna i samband den senaste tidens migrationsflöden som ofta uppstått av ekonomiska skäl. Där det finns befolkningsgrupper som talar sådana språk uppstår särskilda

integrationsproblem. CAHLR var av åsikten att sådana problem bör hanteras separat, om så anses lämpligt i ett särskilt juridiskt instrument.

16. Slutligen kan noteras att en del av Europarådets medlemsstater redan tillämpar en politik som är mer vittgående än vissa av stadgans krav. Stadgans föreskrifter är absolut inte avsedda att försvåra en politik som innebär ett mer omfattande åtagande.

Grundläggande begrepp och förhållningsätt

Begreppet språk

17. Begreppet språk som det används i stadgan syftar i första hand på språkets kulturella funktion. Därför definieras det inte subjektivt på ett sådant sätt att det skapar en individuell rättighet, rätten att tala "sitt eget språk". Det är upp till varje individ att avgöra vilket språk som är "det egna". Man använder sig inte heller av en politisk-social eller etnisk definition där ett språk beskrivs som ett uttrycksmedel för en grupp med kulturella eller etniska särdrag. Därmed behöver begreppet språkliga minoriteter inte definieras i stadgan. Stadgans syfte inte är att fastställa etniska och/eller kulturella minoritetsgruppers rättigheter, utan att skydda och främja landsdels- eller minoritetsspråk i sig.

Terminologi

18. Istället för andra uttryck som "språk med mindre spridning" har CAHLR valt att använda termen "landsdels- eller minoritetsspråk". "Landsdelsspråk" betecknar språk som talas i en begränsad del av en stats geografiska område, men inom sina respektive områden talas de möjligen av en majoritet av invånarna. Begreppet "minoritet" syftar på förhållanden där ett språk antingen talas av personer som inte är koncentrerade i en särskild del av en stats geografiska område, eller på att det talas av en grupp personer som trots att de lever samlat i ett område är färre till antalet än den befolkning inom området som talar statens majoritetsspråk. Båda uttrycken hänvisar till faktiska kriterier, inte till juridiska begrepp, och de förhåller sig till situationen i en viss stat (exempelvis kan ett minoritetsspråk i en stat vara majoritetsspråk i en annan stat).

Ingen vidare uppdelning görs i olika "kategorier" av landsdels- eller minoritetsspråk

19. Stadgans författare ställdes inför problemet att förhållandena för landsdels- eller minoritetsspråk skiljer sig avsevärt åt inom Europa. Vissa språk talas inom ett relativt stort geografiskt område, talas av en ansevärd del av befolkningen och har en viss egen förmåga till utveckling och kulturell stabilitet, medan andra talas av en mycket liten andel av befolkningen, i ett begränsat område eller bara av en tydligt avgränsad minoritet. De senare har därmed begränsade möjligheter till överlevnad och utveckling.

20. Trots detta beslöt man att inte försöka definiera olika kategorier för språken utefter deras faktiska förhållanden. Ett sådant tillvägagångssätt skulle inte motsvara mångfalden av språkförhållanden i Europa. I verkligheten utgör varje landsdels- eller minoritetsspråk en egen specifik situation och bör inte tvingas in i en avgränsad grupp. Den lösning som antogs var att använda det enda begreppet "landsdels- eller minoritetsspråk", samtidigt som staterna ges möjlighet att anpassa sina åtaganden till förhållandena för varje landsdels- eller minoritetsspråk.

Avsaknaden av en lista över landsdels- eller minoritetsspråk i Europa

21. I stadgan specificeras inte vilka europeiska språk som omfattas av begreppet landsdels- eller minoritetsspråk enligt definitionen i stadgans första artikel. Den preliminära undersökning av språksituationen i Europa som utfördes av den Ständiga konferensen för lokala och regionala myndigheter i Europa uppmanade i själva verket stadgans författare att avstå från att lägga till en lista över landsdels- eller minoritetsspråk. Oavsett hur kunniga de experter som sammanställer en sådan lista är, så skulle den med säkerhet bli ifrågasatt från många håll på såväl språkliga som andra grunder. Dessutom skulle dess värde vara begränsat, eftersom det enligt de specifika åtgärderna i del III av stadgan till stor del är upp till parterna

att bestämma vilka föreskrifter som ska tillämpas för respektive språk. Stadgan föreslår ändamålsenliga lösningar för de olika förhållanden som råder för olika landsdels- eller minoritetsspråk, men gör inga utlåtanden om hur konkreta fall ska hanteras.

Stadgans disposition

22. I stadgan fastställs dels en gemensam kärna av principer i del II, som gäller för alla landsdels- eller minoritetsspråk. Dessutom innehåller del III av stadgan en uppsättning specifika föreskrifter angående ett landsdels- eller minoritetsspråks status inom olika delar av samhällslivet. Respektive stat är fri att inom vissa gränser bestämma vilka av dessa föreskrifter som ska tillämpas för vart och ett av de språk som talas inom statens gränser. Dessutom innefattar ett betydande antal av föreskrifterna flera alternativ med olika omfattning, där ett alternativ ska tillämpas "beroende på det aktuella språkets situation".

23. Det ger en flexibilitet som motsvarar de stora skillnaderna i de faktiska förhållandena för landsdels- eller minoritetsspråk (antal talare, grad av fragmentering etc.). Det innebär också att hänsyn tas till de kostnader som många bestämmelser innebär, samt skillnaderna i administrativ och ekonomisk förmåga bland Europas stater. Då är det också viktigt att parterna kan utöka sina åtaganden i ett senare skede, då en stats juridiska förhållanden utvecklas eller då de ekonomiska medlen möjliggör det.

24. Slutligen innehåller del IV föreskrifter om stadgans tillämpning, där etablerandet av en europeisk expertkommitté som ska övervaka stadgans tillämpande är en viktig del.

Kommentarer om stadgans föreskrifter

Inledning

25. I inledningen beskrivs orsakerna till att stadgan tagits fram och dess grundläggande filosofiska principer förklaras.

26. Europarådets mål är att uppnå större samförstånd mellan medlemsstaterna för att främja deras gemensamma arv och ideal. Språklig mångfald är en av de värdefullaste delarna av det europeiska kulturarvet. Europas kulturella identitet kan inte byggas på en grund av språklig enhetlighet. Tvärtom bidrar skyddet och stärkandet av de traditionella landsdels- eller minoritetsspråken till byggandet av Europa, som i enlighet med idealen för Europarådets medlemmar bara kan grundas på pluralistiska principer.

27. Inledningen hänvisar till Förenta Nationernas internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter samt till Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Dessutom nämns de åtaganden av politisk art som antagits inom ramarna för Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa. Men med den nuvarande utsattheten som vissa av de historiska landsdels- eller minoritetsspråken i Europa lider av utgör enbart ett förbud mot diskriminering mot dess användare inte ett tillräckligt skydd. Särskilda åtgärder som motsvarar språkens användares behov och önskningar är avgörande för deras bevarande och utveckling.

28. Stadgans förhållningssätt respekterar principerna om nationell suveränitet och territoriell integritet. Av varje stat krävs att den tar hänsyn till den faktiska kulturella och sociala situationen, men den politiska och institutionella ordningen ifrågasätts inte. Tvärtom är det på grund av att medlemsstaterna accepterar de existerande territoriella och politiska strukturerna som de anser att det är nödvändigt att inom respektive stat, men på ett samordnat sätt, vidta åtgärder för att främja språk som är av landsdels- eller minoritetskaraktär.

29. Ett bekräftande av principerna om interkulturalism och flerspråkighet kan undanröja alla missuppfattningar om stadgans syfte, som absolut inte är att uppvigla till någon form av separation för språkliga grupper. Tvärtom är dess mening att det i alla stater är nödvändigt att kunna det officiella språket (eller ett av de officiella språken). Följaktligen ska ingen av stadgans föreskrifter tolkas som att den syftar till att skapa hinder för kunskaperna i officiella språk.

Del I – Allmänna föreskrifter

Artikel 1 – Definitioner

Definition av "landsdels- eller minoritetsspråk" (artikel 1, stycke a)

30. Den definition som tillämpas i stadgan fokuserar på tre aspekter:

Språk som av tradition används av statens medborgare:

31. Stadgans syfte är inte att lösa de problem som uppstått vid immigration på senare tid och som orsakat att det finns grupper som talar främmande språk i det land där immigranterna slagit sig ner eller i vissa fall i ursprungslandet vid återvändande. I synnerhet behandlar stadgan inte förekomsten av utomeuropeiska grupper som nyligen immigrerat till Europa och erhållit medborgarskap i en europeisk stat. Uttrycken "historiska landsdels- eller minoritetsspråk i Europa" (se förordets andra stycke) och språk som "av hävd används" i staten (artikel 1, stycke a) visar tydligt att stadgan bara berör hävdvunna språk, det vill säga språk som talats under en lång tidsperiod i den aktuella staten.

Olika språk:

32. Språken i fråga måste tydligt skilja sig från det eller de andra språk som talas av den övriga befolkningen i staten. Stadgan behandlar inte lokala varianter eller olika dialekter av ett och samma språk. Men den diskuterar inte heller den ofta omdiskuterade frågan om vid vilken punkt olika sätt att uttrycka sig utgör olika språk. Den frågan berör inte enbart strikt språkliga faktorer, utan också psyko-sociala och politiska faktorer som kan leda till olika svar för varje fall. Därmed överläts det åt ansvariga myndigheter i varje stat att genom den egna demokratiska processen fastställa vid vilken punkt ett sätt att uttrycka sig utgör ett eget språk.

Traditionell hemvist:

33. De språk som berörs är mestadels språk som är knutna till ett territorium, det vill säga språk som av tradition används i ett visst geografiskt område. Det är anledningen till att stadgan försöker avgränsa det "territorium i vilket ett landsdels- eller minoritetsspråk används". Detta är inte bara det territorium inom vilket språket är dominerande eller talas av en majoritet, eftersom många språk har blivit till minoritetsspråk också i områden där de av hävd har sin territoriella hemvist. Anledningen till att stadgan framförallt behandlar språk som är knutna till ett territorium är att de flesta åtgärder som förespråkas är beroende av ett definierat geografiskt område inom staten där de kan tillämpas. Uppenbarligen förekommer det fall där mer än ett landsdels- eller minoritetsspråk talas inom ett visst territorium. Stadgan täcker också sådana situationer.

Definition av territoriet för ett landsdels- eller minoritetsspråk (artikel 1, stycke b)

34. Det territorium som avses är ett område där ett landsdels- eller minoritetsspråk talas i betydande omfattning, även om det bara är av en minoritet av befolkningen, och som motsvarar språkets historiska hemvist. Då stadgans termer i det här avseendet oundvikligen är relativt flexibla så är det upp till varje stat att i stadgans anda skapa en mer exakt definition av begreppet landsdels- eller minoritetsspråks territorium, med hänsyn taget till föreskrifterna i artikel 7, stycke 1.b om skydd för landsdels- eller minoritetsspråks territorium.

35. Ett nyckeluttryck här är "för så många människor att detta motiverar de olika åtgärderna för skydd och främjande". Stadgans författare har undvikit att fastställa en exakt lägsta procentsats för talare av ett landsdels- eller minoritetsspråk vid vilken stadgans åtgärder ska vidtas. Man valde att överlåta åt staterna att i enlighet med stadgans anda och i enlighet med särdragen hos var och en av de förelagda åtgärderna bedöma vilket antal talare av ett språk som krävs för att en viss åtgärd ska vidtas.

Definition av "territoriellt obundna språk" (artikel 1, stycke c)

36. "Territoriellt obundna språk" räknas inte till kategorin landsdels- eller minoritetsspråk eftersom de inte kan identifieras med ett bestämt område. I andra avseenden motsvarar de däremot definitionen i artikel 1, stycke a, då de kan vara språk som av hävd använts inom statens territorium och av dess invånare. Jiddisch och romani är exempel på territoriellt obundna språk.

37. Då de inte kan identifieras med ett område kan bara en begränsad del av stadgan tillämpas sådana språk. Framförallt är flertalet föreskrifter i del III avsedda att skydda eller främja landsdels- eller minoritetsspråk i det territorium där de används. Del II är i högre grad tillämplig på territoriellt obundna språk, dock bara tillämpliga delar och enligt de villkor som anges i artikel 7, stycke 5.

Artikel 2 – Åtaganden

38. Artikel 2 särskiljer mellan stadgans två huvuddelar, nämligen del II och III.

Tillämpning av del II (artikel 2, stycke 1)

39. Del II är allmänt hållen och i sin helhet tillämplig för alla landsdels- eller minoritetsspråk som talas inom en medlemsstats territorium. Observera dock att uttrycket "i enlighet med situationen" för varje språk anger att den här delen är utformad med hänsyn tagen till den mycket stora skillnaden i språkförhållanden som förekommer i de olika europeiska länderna och inom varje land. I synnerhet anges i det första stycket att staterna ska tillse att deras politik, lagstiftning och tillämpning överensstämmer med ett antal principer och mål. Dessa är förhållandevis allmänt hållna och ger de berörda staterna ett stort utrymme för att tolka och tillämpa dem (se förklaringar rörande del II nedan).

40. Statsparterna har inte frihet att varken tilldela eller neka ett landsdels- eller minoritetsspråk den status som garanteras i stadgans del II. Däremot ansvarar de som stadgans tillämpande myndigheter för att besluta om det sätt att uttrycka sig som används inom en del av dess territorium eller av en grupp av dess invånare utgör ett landsdels- eller minoritetsspråk enligt stadgans definition.

Tillämpning av del III (artikel 2, stycke 2)

41. Syftet med del III är att skapa konkreta regler utifrån de allmänna principer som ställs upp i del II. Del III är bindande för de undertecknande stater som utöver föreskrifterna i del II också åtar sig att följa de föreskrifter i del III som de har valt. För att stadgan ska kunna anpassas till de varierande språkförhållanden som finns i de olika europeiska staterna har stadgans författare möjliggjort individuell anpassning i två steg: för det första är staterna fria att ange de språk som de accepterar att stadgans del III tillämpas för, och för det andra kan staterna för varje accepterat språk bestämma vilka föreskrifter i del III de ska tillämpa.

42. En undertecknande stat kan utan att bryta mot stadgans formulering erkänna att ett visst landsdels- eller minoritetsspråk finns inom dess territorium, men av eget gottfinnande välja att inte tillerkänna det språket några fördelar enligt föreskrifterna i stadgans del III. Ändå är det självklart att de orsaker som gör att en stat väljer att undanta ett erkänt landsdels- eller minoritetsspråk helt från åtgärderna i del III måste vara orsaker som är förenliga med stadgans anda, mål och principer.

43. När en stat har åtagit sig att tillämpa del III för ett landsdels- eller minoritetsspråk som talas inom dess territorium måste man också bestämma vilka stycken i del III som ska tillämpas för just detta landsdels- eller minoritetsspråk. I stycke 2 i artikel 2 åtar sig parterna att tillämpa minst 35 stycken eller punkter bland föreskrifterna i del III. Den aktuella statens roll då den gör sitt val bland styckena är att efter bästa förmåga använda stadgan på de speciella förhållanden som gäller för ett visst landsdels- eller minoritetsspråk.

44. Därför hålls de villkor som föreskrivs i artikel 2, stycke 2 till ett minimum så att partens åtaganden kan fördelas på ett rimligt sätt bland stadgans olika artiklar och därmed säkerställa att inget av de viktigaste sfärerna för skyddet av landsdels- eller minoritetsspråk utelämnas (utbildning, rättsmyndigheter,

administrativa myndigheter och samhällstjänster, media, kulturella aktiviteter och anläggningar, ekonomiskt och socialt liv).

45. Uttrycket "stycken eller punkter" syftar på bestämda och fristående bestämmelser i stadgan. Så att om en stat väljer stycke 3 i artikel 9 räknas det stycket som en enhet vid tillämpning enligt artikel 2, stycke 2. Det samma gäller om en stat väljer punkt g i artikel 8, stycke 1. Ifall ett stycke eller ett punkt innehåller flera alternativ utgör valet av ett alternativ en punkt vid tillämpning enligt artikel 2, stycke 2. Om en stat exempelvis väljer alternativet a.iii i artikel 8, stycke 1 räknas den texten som en "punkt". Tolkningen blir annorlunda ifall alternativen inte är ömsesidigt uteslutande utan kan antas tillsammans. Så att om en stat i artikel 9 väljer alternativen a.iii och a. iv i stycke 1 räknas de texterna som två punkter vid tillämpning enligt artikel 2.

46. Syftet med de här alternativen är att införa ytterligare ett element av flexibilitet till stadgan, för att kunna hantera de stora skillnader som finns i de faktiska förhållandena för landsdels- eller minoritetsspråk. Det är uppenbart att en del föreskrifter som är mycket väl lämpade för ett regionalt språk som används av ett stort antal talare inte passar för ett minoritetsspråk som bara används av en liten grupp personer. Staternas roll är inte alls att välja godtyckligt mellan alternativen, utan att för varje landsdels- eller minoritetsspråk finna den formulering som bäst stämmer överens med dess egenskaper och utveckling. Syftet med de alternativa formuleringarna framgår tydligt av själva texten för respektive artikel eller stycke i del III, där det anges att de är tillämpliga "i enlighet med situationen" för varje språk. I stora drag och i avsaknad av andra relevanta faktorer innebär det exempelvis att ju fler talare ett landsdels- eller minoritetsspråk har och ju mer homogen landsdelens befolkning är, desto "kraftfullare" alternativ bör tillämpas. Ett mindre kraftfullt alternativ bör bara tillämpas ifall det mer kraftfulla alternativet inte kan tillämpas på grund av förhållandena för det aktuella språket.

47. Därför är det upp till varje stat att i del III välja föreskrifter som kan forma ett konsekvent ramverk som är anpassat till respektive språks specifika förhållanden. De kan också om de så önskar anta ett allmänt ramverk att tillämpa för alla språk eller för en grupp av språk.

Artikel 3 – Praktiska åtgärder

48. I artikel 3 beskrivs tillvägagångssättet för att tillämpa de principer som beskrivs i artikel 2: Alla undertecknande stater anger i sitt dokument för ratificering, godtagande, godkännande eller anslutning – först för vilka landsdels- eller minoritetsspråk som del III ska tillämpas – och sedan de stycken i del III som man väljer att tillämpa för varje språk. Det innebär alltså att samma stycken inte behöver väljas för olika språk.

49. Av stadgans artikel 2 framgår att det inte finns något tvång på att acceptera både del II och III, utan att en stat kan nöja sig med att ratificera konventionen utan att välja några språk för vilka del III ska tillämpas. I så fall tillämpas bara del II. Generellt sett kräver stadgans anda att staterna tar till vara de möjligheter som ges i del III och som utgör kärnan i det skydd som stadgan ger.

50. Det framgår också tydligt att en part när som helst kan ta på sig nya förpliktelser, exempelvis genom att tillerkänna ett nytt landsdels- eller minoritetsspråk fördelarna enligt föreskrifterna i stadgans del III. Det görs genom att parten – för ett språk eller alla landsdels- eller minoritetsspråk som talas inom statens gränser – undertecknar paragrafer i stadgan som man tidigare inte antagit.

51. Formuleringen i artikel 3 tar hänsyn till den situation som ett nationellt språk med status som officiellt nationellt språk kan befinna sig i i vissa medlemsstater, antingen i hela eller delar av sitt territorium, där det kan befinna sig i en jämförbar situation med landsdels- eller minoritetsspråk som de definieras i artikel 1, stycke a eftersom det används av en grupp som i antal är mindre än den befolkning som använder ett eller flera andra officiella språk. Om en stat vill att ett officiellt språk med begränsad användning ska erhålla fördelarna av de åtgärder för skydd och främjande som stadgan erbjuder kan det besluta att stadgan ska tillämpas för det. En sådan utvidgning av stadgans tillämpning till att gälla ett officiellt språk är tillämplig för alla stadgans artiklar, inklusive artikel 4, stycke 2.

Artikel 4 – Befintliga skyddsmekanismer

52. Artikeln berör kombinerandet av stadgan med nationell lagstiftning eller internationella överenskommelser som ger språkliga minoriteter en särskild juridisk status.

53. I fall där vissa språk eller de minoriteter som använder dem redan har en särskild status som är definierad i nationell lagstiftning eller enligt internationella överenskommelser, är stadgans syfte uppenbarligen inte att försvaga de rättigheter och det skydd som ges enligt andra bestämmelser. Det skydd stadgan ger är tvärtom ett tillägg till de rättigheter och det skydd som redan garanteras av andra bestämmelser. Vid tillämpandet av dessa olika åtaganden ska i fall där det finns föreskrifter som berör samma aspekt, de mest fördelaktiga föreskrifterna tillämpas för de berörda minoriteterna eller språken. Förekomsten av mer begränsade föreskrifter i nationell lagstiftning eller genom andra internationella åtaganden får inte vara ett hinder för att tillämpa stadgan.

54. Stycke 1 i den här artikeln behandlar det specifika fallet med de rättigheter som garanteras av Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Syftet är att eliminera risken för att någon av stadgans föreskrifter kan tolkas så att den försämrar det skydd som konventionen ger för individers mänskliga rättigheter.

Artikel 5 – Gällande förpliktelser

55. Så som antyds redan i förordet måste det skydd och främjande av landsdels- eller minoritetsspråk som är stadgans mål tillhandahållas på ett sätt som inte påverkar den nationella suveräniteten eller territoriella integriteten. Artikeln tydliggör i det här avseendet att parternas befintliga förpliktelser inte påverkas. Framförallt betonas att då en stat genom att skriva under stadgan tagit på sig åtaganden i förhållande till ett landsdels- eller minoritetsspråk får det inte utnyttjas av en annan stat som har ett särskilt intresse i det språket eller av språkets användare, som en ursäkt för att agera på ett sätt som påverkar den aktuella statens suveränitet och territoriella integritet.

Artikel 6 – Information

56. Syftet med åtagandet att tillhandahålla information som fastslås i artikeln är en följd av att stadgan aldrig kan bli till fullo verksam ifall behöriga myndigheter samt intresserade organisationer och individer inte är medvetna om vilka skyldigheter den innebär.

Del II – Mål och principer

(Artikel 7)

Lista över mål och principer som inbegrips av stadgan (artikel 7, stycke 1)

57. De här föreskrifterna berör huvudsakligen mål och principer, inte detaljerade tillämpningsregler. Målen och principernas anses utgöra det nödvändiga ramverket för att bevara landsdels- eller minoritetsspråk. De är kategoriserade under sex huvudrubriker.

Erkännande av landsdels- eller minoritetsspråk (artikel 7, stycke 1.a)

58. Det här är en fråga om att erkänna språkens existens samt av legitimiteten i att använda dem. Ett sådant erkännande ska inte förväxlas med att ett språk ges status som officiellt språk. Ett erkännande av ett språks existens är en förutsättning för att kunna ta dess specifika egenskaper och behov i beaktande samt för att kunna agera å språkets vägnar.

Respekt för landsdels- eller minoritetsspråks geografiska områden (artikel 7, stycke 1.b)

59. Stadgan anser det önskvärt att ett landsdels- eller minoritetsspråks territorium och ett lämpligt geografiskt administrativt område sammanfaller. Ändå är det målet inte alltid möjligt att uppnå, eftersom bosättningsmönstren kan vara för komplexa och fastställandet av geografiska administrativa enheter med fog kan styras av andra överväganden är språkförhållanden. Följaktligen kräver inte stadgan att ett landsdels- eller minoritetsspråks territorium alltid ska sammanfalla med ett administrativt område.

60. Däremot fördömer stadgan splittring av territorier i syfte att försvåra ett språks överlevnad eller uppdelning av en grupp människor som talar samma språk till olika administrativa eller geografiska områden. Ifall administrativa områden inte kan anpassas till förekomsten av ett landsdels- eller minoritetsspråk ska de åtminstone ha ett neutralt förhållningssätt och inte inverka negativt på språket. I synnerhet ska lokala eller regionala myndigheter ha möjlighet att fullgöra sina skyldigheter gentemot berörda språk.

Behovet av aktiva åtgärder till gagn för landsdels- eller minoritetsspråk (artikel 7, stycke 1.c och d)

61. I dagens läge är det uppenbart att ett flertal landsdels- eller minoritetsspråk är så svaga att det inte räcker med att förbjuda diskriminering för att säkerställa deras överlevnad. De behöver aktivt stöd. Det är innebörden i stycke 1.c. Stycket anger att det är upp till respektive stat att bestämma på vilket sätt det avser att gå till väga för att främja landsdels- eller minoritetsspråk så att de kan bevaras. Men stadgan betonar att bestämda åtgärder krävs.

62. Dessutom ska ansträngningarna att främja ett språk, som anges i stycke 1.d, inbegripa åtgärder som är till förmån för möjligheten att fritt använda landsdels- eller minoritetsspråk i såväl tal som skrift inte bara inom privatliv och personliga relationer, utan också i samhällslivet, det vill säga inom institutioner, sociala aktiviteter och det ekonomiska livet. Den plats ett landsdels- eller minoritetsspråk har i offentliga sammanhang är naturligtvis beroende av dess specifika egenskaper och varierar mellan olika språk. Stadgan ställer inte upp konkreta mål för detta, utan nöjer sig med att uppmana till ansträngningar för att främja språken.

Garanti för undervisning i och studier av landsdels- eller minoritetsspråk (artikel 7, stycke 1.f och h)

63. En kritisk faktor för att upprätthålla och bevara landsdels- eller minoritetsspråk är den plats de tilldelas i utbildningssystemet. Stadgans del II sträcker sig inte längre än till att fastslå den här principen och överlåter till staterna att fastställa åtgärder för att tillämpa den. Emellertid kräver den att landsdels- eller minoritetsspråk ska ha en närvaro "på alla tillbörliga nivåer" i utbildningssystemet. Organiserandet av undervisning i landsdels- eller minoritetsspråk varierar uppenbarligen med nivån på den utbildning det rör sig om. I synnerhet behöver föreskrifter i vissa fall upprättas för undervisning på ett landsdels- eller minoritetsspråk, medan det i andra fall enbart behövs för undervisning i språket. Enbart undervisning i ett landsdels- eller minoritetsspråk på nivåer där språket på grund av sina egna inneboende egenskaper inte är praktiskt att använda kan bortses från.

64. Medan stycke 1.f avser att inrätta eller bevara undervisning på eller i språket som ett verktyg för överföring av språket, så avser stycke 1.h att främja studier och forskning om landsdels- eller minoritetsspråk på universitet eller liknande inrättningar, då sådan verksamhet är avgörande för att utsatta språk ska kunna utveckla sin vokabulär, grammatik och syntax. Främjandet av sådana studier är en del av en allmän ansträngning för att främja landsdels- eller minoritetsspråk så att de ska kunna utvecklas av egen kraft.

Resurser som tillhandahålls åt personer som inte talar ett landsdels- eller minoritetsspråk för att de ska kunna lära sig det (artikel 7, stycke 1.g)

65. De som talar landsdels- eller minoritetsspråk vet att de för sin personliga utveckling skall också behöva kunna det officiella språket. Emellertid är det önskvärt, i enlighet med den vikt som förordet lägger vid värdet av interkulturalism och flerspråkighet, att en vilja till mottaglighet för flera språk inte begränsas till de som talar landsdels- eller minoritetsspråk. För att underlätta kommunikation och förståelse mellan

grupper som talar olika språk uppmanas parterna i områden där det finns ett landsdels- eller minoritetsspråk att tillhandahålla utbildningsmöjligheter för personer som inte är modersmålstalare av språket så att de kan lära sig språket om de så önskar.

66. I vissa stater är behöriga myndigheters mål att landsdelens språk ska vara det språk som normalt och allmänt talas i regionen, och åtgärder vidtas för att tillse att alla kan språket, också de som inte har det som modersmål. En sådan politik går inte emot stadgan, men det är inte heller det som är syftet med stycke 1.g. Paragrafens avsikt är enbart att säkerställa större ömsesidigt kontakt mellan grupper som talar olika språk.

Relationer mellan grupper som talar ett landsdels- eller minoritetsspråk (artikel 7, stycke 1.e och i)

67. Det är nödvändigt att grupper som talar samma landsdels- eller minoritetsspråk har möjlighet till kulturutbyten och att i allmänhet utveckla sina relationer så att de tillsammans kan bidra till att bevara och berika sitt språk. För att uppnå detta strävar stadgan efter att förhindra att utspridd bosättning, administrativa uppdelningar inom en stat eller det faktum att sådana grupper bor i olika stater utgör hinder för kontakter mellan dem.

68. Det ska också poängteras att ett sådant medvetande om en delad identitet mellan talare av ett landsdels- eller minoritetsspråk inte får leda till negativa företeelser som uteslutande eller marginalisering av andra samhällsgrupper. Målsättningen att främja kulturella relationer med talare av olika landsdels- eller minoritetsspråk är en positiv faktor för kulturellt berikande och för förbättrad förståelse mellan alla grupper i en stat.

69. I stycke 1.i läggs ännu en dimension till: tanken att sådana relationer också måste kunna utvecklas över nationella gränser i fall där grupper som talar samma eller likartade landsdels- eller minoritetsspråk bor i olika stater. Per definition talas landsdels- eller minoritetsspråk i en viss stat av ett relativt litet antal människor: i syfte att uppnå ett ömsesidigt kulturellt berikande kan dessa behöva lita till kulturella resurser som är tillgängliga för grupper i andra stater som talar samma eller likartade språk. Det är särskilt viktigt i fall då ett regionalt språk i en stat är ett stort kulturspråk eller till och med nationellt språk i en annan stat. Då kan samarbete över nationsgränserna göra det möjligt för en regional folkgrupp att dra fördel av kulturella aktiviteter i det större språkområdet. Det är viktigt att stater erkänner sådana relationers legitimitet och inte betraktar dem med misstänksamhet för att de skulle kunna påverka den lojalitet som alla stater förväntar sig av sina medborgare på ett negativt sätt och inte heller ser dem som ett hot mot statens territoriella integritet. En grupp människor med ett eget språk känner sig mer hemmahörande i det land där de bor om språket får erkännande och om kulturella kontakter med angränsande grupper inte förhindras.

70. Emellertid är det upp till staterna själva att skapa de lämpligaste mekanismerna för att möjliggöra sådana utbyten över gränserna, med särskild hänsyn till de nationella och internationella svårigheter som vissa av grupperna står inför. Mer specifika åtaganden anges i artikel 14 i del III.

Undanröjande av diskriminering (artikel 7, stycke 2)

71. Förbudet mot diskriminering rörande användning av landsdels- eller minoritetsspråk utgör en minimigaranti för talarna av sådana språk. Av den anledningen åtar sig parterna att undanröja åtgärder som avskräcker från användning eller äventyrar upprätthållande och utveckling av ett landsdels- eller minoritetsspråk.

72. Emellertid syftar stycket inte till att skapa fullständigt likvärdiga rättigheter för alla språk. Som kan förstås av formuleringen, i synnerhet termen "oberättigad", är det faktiskt förenligt med stadgans anda att man vid skapandet av regelverk för landsdels- eller minoritetsspråk gör vissa åtskillnader mellan språk. I synnerhet utgör inte de åtgärder som en stat vidtar för att främja användandet av ett nationellt eller officiellt språk någon diskriminering mot landsdelsspråk enbart grundat på att samma åtgärder inte vidtas för att främja dessa språk. Emellertid får sådana åtgärder inte utgöra ett hinder för upprätthållandet eller utvecklingen av landsdels- eller minoritetsspråk.

73. Samtidigt är det just för att det förekommer olikheter i situationen för officiella språk och för landsdels- eller minoritetsspråk, och då de som använder de senare ofta har en svagare position som stadgan accepterar att positiva åtgärder kan krävas i syfte att upprätthålla och främja sådana språk. Förutsatt att åtgärderna har ett sådant syfte och att de inte avser att göra mer än att främja likställdhet mellan språk betraktas sådana åtgärder inte som diskriminerande.

Främjande av ömsesidig respekt och förståelse mellan grupper som talar olika språk (artikel 7, stycke 3)

74. Respekt för landsdels- eller minoritetsspråk och utvecklingen av en förstående inställning gentemot dem är en del av en allmän strävan efter att utveckla förståelse för att flera språk används inom en stat. Att utveckla en sådan tolerant och öppen inställning via utbildningssystemet och media är en viktig faktor i det praktiska arbetet med att bevara landsdels- eller minoritetsspråk. Uppmuntran till massmedia att sträva efter sådana mål anses inte utgöra otillbörlig statligt ingripande. Just respekt för mänskliga rättigheter, tolerans mot minoriteter och förhindrande av hets mot folkgrupp är den typ av rättesnören som de flesta europeiska stater inte tvekar att ställa som krav på media. I samma anda utgör den här principen en viktig faktor för att talare av landsdels- eller minoritetsspråk ska bli positivt inställda till majoritetens språk och kultur.

Inrättande av organ som företräder landsdels- eller minoritetsspråks intressen (artikel 7, stycke 4)

75. CAHLR såg det som viktigt att det finns mekanismer i varje stat genom vilka offentliga myndigheter kan informera sig om de behov och önskemål som talare av landsdels- eller minoritetsspråk själva lägger fram. Därför rekommenderas att det för varje landsdels- eller minoritetsspråk ska finnas ett främjande organ med uppgift att representera språkets intressen på nationell nivå, att utföra praktiska åtgärder för att främja det samt att övervaka stadgans tillämpning för det aktuella språket. Uttrycket "vid behov" anger bland annat att ifall det redan finns någon form av sådana institutioner uppmuntras inte länderna att nya organ som dubblar de befintliga instiftas.

Tillämpning av stadgans principer på territoriellt obundna språk (artikel 7, stycke 5)

76. Även om stadgan i första hand behandlar språk som av hävd identifieras med ett särskilt geografiskt område i staten så ville CAHLR inte bortse från de språk som av hävd talas inom staten utan att ha en tydlig geografisk hemvist.

77. Emellertid innebär den områdesbundna tillämpningen av ett antal principer och mål som förklaras i del II, och de praktiska svårigheterna i att vidta åtgärder för att tillämpa dem utan att definiera en geografisk omfattning, att vissa anpassningar krävs för att föreskrifterna ska kunna tillämpas på territoriellt obundna språk. Av den anledningen anges i stycke 5 att de ska tillämpas i den mån det är möjligt för dessa språk.

78. Vissa av föreskrifterna i stycke 1 till 4 kan utan svårigheter tillämpas också på territoriellt obundna språk. Det gäller erkännandet av språken, åtgärder för att fostra en anda av respekt, förståelse och tolerans gentemot dem, förbud mot diskriminering samt åtgärder för att ge aktivt stöd för dem, möjligheten för de grupper som talar språken att bygga kontakter med varandra inom staten och utomlands, samt främjande av forskning och studier om språken. Emellertid är det inte möjligt att för territoriellt obundna språk tillämpa föreskrifterna rörande administrativ indelning eller om resurser för att de som inte talar språken ska kunna få kunskaper i dem, eftersom sådana åtgärder bara kan vidtas inom ett specifikt territorium. Slutligen kan målen att vidta åtgärder för undervisning i och studier av territoriellt obundna språk och främjandet av deras användning i det offentliga livet troligen av praktiska skäl bara tillämpas med vissa anpassningar.

Del III – Åtgärder för att främja användning av landsdels- eller minoritetsspråk i samhällslivet i enlighet med åtagandena i artikel 2, stycke 2

Artikel 8 – Utbildning

79. Föreskrifterna i stycke 1 i den här artikeln berör bara det territorium där respektive landsdels- eller

minoritetsspråk används. De ska också tillämpas "i enlighet med situationen för vart och ett av dessa språk". Som det anges med hänvisning till artikel 2, stycke 2 ovan är denna föreskrift av särskild vikt för valet av vilka alternativ i punkterna a till f som ska antas för respektive språk.

80. Frasen "och utan att försämra undervisningen i statens officiella språk" är avsedd att avvärja risken för att föreskrifterna i artikel 8, stycke 1 – och i synnerhet det första alternativet i artiklarna a till f – kan tolkas som att undervisning i majoritetens språk är undantagen. En sådan tendens att skapa språkliga enklaver skulle gå emot principerna om interkulturalism och flerspråkighet som betonas i förordet och skulle dessutom skada de berörda folkgruppernas intressen. I de specialfall där stadgan i vissa länder tillämpas på mindre utbredda officiella språk ska frasen tolkas som att föreskrifterna i paragraf 1 inte vänder sig mot undervisning i andra officiella språk.

81. I artikel 8 behandlas olika utbildningsnivåer: förskola, grundskola, gymnasium, tekniska och yrkesinriktade utbildningar, universitet och vuxenutbildning. För alla dessa nivåer ges olika alternativ enligt förhållandena för varje landsdels- eller minoritetsspråk.

82. I en del av punkterna används uttrycket "vilkas antal bedöms vara tillräckligt". Det förtydligar att offentliga myndigheter inte kan vara tvungna att vidta de aktuella åtgärderna om gruppens språksituation gör det svårt att samla tillräckligt många elever för att bilda en studiegrupp. Däremot föreslås det, på grund av de särskilda omständigheterna för landsdels- eller minoritetsspråk, att det antal elever som i vanliga fall krävs för att bilda en studiegrupp tillämpas flexibelt, så att ett mindre antal elever kan "bedömas som tillräckligt".

83. Formuleringen av alternativ iv i punkterna c och d tar hänsyn till det faktum att de nationella förhållandena varierar både vad det gäller myndighetsålder och den ålder då sådan utbildning kan avslutas. Beroende på sådana förhållanden kan önskan att beaktas komma antingen från eleverna själva eller från deras familjer.

84. Alla utbildningssystem skiljer inte mellan gymnasieutbildning och yrkesutbildning, utan yrkesutbildning betraktas som en särskild form av gymnasieutbildning. Att åtskillnad görs, som i punkterna c och d, gör ändå formuleringen tillämpbar för olika system för yrkesutbildning. I synnerhet möjliggör det i länder där yrkesutbildning till stor del genomförs i form av lärlingsutbildning och åtgärder som främjar landsdels- eller minoritetsspråk därför är svåra att tillämpa, för parter att åtminstone godta de strängare kraven för allmän gymnasieutbildning.

85. Föreskrifterna för universitets- och vuxenutbildning liknar de för andra utbildningsnivåer i den meningen att de möjliggör antingen undervisning på landsdels- eller minoritetsspråket eller undervisning i det som ett studieämne. Dessutom erbjuds ytterligare en lösning exempelvis för förskoleundervisning, för de fall där de offentliga myndigheterna inte har någon faktisk kompetens för den aktuella typen av utbildning. I vissa stater kan antalet talare av ett landsdels- eller minoritetsspråk bedömas som otillräckligt för att kunna tillhandahålla universitetsutbildning på eller om språket. I sådana fall finns det exempel på stater som – enligt en särskild överenskommelse eller enligt en allmän överenskommelse om erkännande av utbildningsbevis – godtar universitetsexamina som erhållits av talare av landsdels- eller minoritetsspråk från ett universitet i en annan stat där samma språk används.

86. Stycke 1.g motiveras av en vilja att inte isolera undervisningen av landsdels- eller minoritetsspråk från deras kulturella sammanhang. Språken har ofta en koppling till en särskild historisk bakgrund och specifika traditioner. Denna historiska bakgrund och landsdels- eller minoritetskultur utgör en del av Europas kulturarv. Därför är det önskvärt att också de som inte talar språket har tillgång till det.

87. Då en stat åtar sig att säkerställa att det undervisas i ett landsdels- eller minoritetsspråk måste man tillse att nödvändiga resurser görs tillgängliga i form av finansiering, personal och undervisningshjälpmedel. Att det är en logisk konsekvens behöver inte specificeras i stadgan. Angående personal uppstår också frågan om lärarnas kompetens och därmed deras utbildning. Det är en grundläggande aspekt, som det därför finns en särskild föreskrift om i stycke 1.h.

88. Med tanke på den avgörande betydelsen av undervisningen, och mer specifikt av skolsystemet, för arbetet med att bevara landsdels- eller minoritetsspråk har CAHLR bedömt det som nödvändigt att det inrättas ett eller flera särskilda organ som övervakar utvecklingen inom området. Ett sådant övervakningsorgans utformning specificeras inte i stycke 1.i. Det kan vara ett organ som lyder under utbildningsmyndigheterna eller ett fristående institut. Uppgiften kan också tilldelas det organ som tas upp i stadgans artikel 7, stycke 4. Oavsett detta kräver stadgan att resultaten av övervakningen ska vara offentliga.

89. I stadgan begränsas skyddet för landsdels- eller minoritetsspråk mestadels till de geografiska områden där de talas av hävd. Men stycke 2 i artikel 8 utgör ett undantag till den regeln. Det motiveras av insikten att principen om territoriell anknytning med den moderna tidens rörlighet eventuellt inte längre är tillräckligt för att skapa ett effektivt skydd för ett landsdels- eller minoritetsspråk. Framförallt har många talare av sådana språk migrerat till större städer. Emellertid finns det svårigheter med att utsträcka föreskrifterna om utbildning för landsdels- eller minoritetsspråk utanför deras traditionella geografiska område och därför definieras åtagandena på ett flexibelt sätt i artikel 8, stycke 2 och gäller hur som helst bara i de fall där sådana åtgärder rättfärdigas av antalet användare av det aktuella språket.

Artikel 9 – Rättsväsendet

90. Stycke 1 i artikeln gäller för domkretsar där antalet invånare som använder landsdels- eller minoritetsspråket rättfärdigar de aktuella åtgärderna. Bestämmelsen motsvarar delvis den allmänna regel i flertalet av stadgans föreskrifter som behandlar skyddet av landsdels- eller minoritetsspråk inom de territorium där de används av hävd. För högre domstolar med sitt säte utanför det territorium där landsdels- eller minoritetsspråket används är det upp till staten i fråga att göra anpassningar till rättssystemets speciella karaktär och organisation.

91. Den inledande meningens formulering i artikel 9, stycke 1 avspeglar också CAHLR:s vilja att skydda rättssystemets grundläggande principer, exempelvis parternas jämställdhet och undvikande av obefogade förseningar av det rättsliga arbetet, mot eventuellt missbruk av stödåtgärderna för landsdels- eller minoritetsspråk. Denna berättigade omsorg rättfärdigar dock inte några allmänna inskränkningar av en parts åtaganden enligt det här stycket. Istället ska missbruk av de erbjudna möjligheterna bedömas av domaren i varje enskilt fall.

92. Åtskillnad görs mellan brottmål, tvistemål och förvaltningsmål, där de tillgängliga alternativen är anpassade efter dessas olika natur. Som anges av orden "och/eller" kan en del av alternativen antas kumulativt.

93. Föreskrifterna i artikel 9, stycke 1 avser brottmålsförhandlingar. Beroende på rättsväsendets uppbyggnad i olika stater ska termen "domstolar" där så krävs förstås som inbegripande också andra organ med rättsliga uppgifter. Det är av särskild relevant för punkt c.

94. I det första alternativet i punkterna a, b och c i artikel 9, stycke 1 används uttrycket "håller rättegången på landsdels- eller minoritetsspråk". Uttrycket innebär att det aktuella landsdels- eller minoritetsspråket åtminstone används i rättegångssalen och i de förhandlingar där parten som talar språket deltar. Emellertid är det upp till respektive stat att i förhållande till sitt rättsväsendes uppbyggnad fastsälla den exakta omfattningen av uttrycket "håller rättegången".

95. Det bör noteras att stycke 1.a.ii där parterna åtar sig att säkerställa den anklagades rätt att använda sitt landsdels- eller minoritetsspråk ger större rättigheter åt den anklagade än artikel 6, stycke 3.e i Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter, som anger att den anklagade ska ha rätt till kostnadsfri tolkhjälp ifall denna inte förstår det språk som talas i rätten. I likhet med artikel b.ii och c.ii baseras den på hänsyn till att även om talare av landsdels- eller minoritetsspråk kan tala det officiella språket kan personen ändå känna behov av att uttrycka sig på det språk som denna har starkast känslomässiga band till eller som personen talar mest flytande när denna ska rättfärdiga sig inför en domstol. Det skulle gå emot stadgans

syfte att begränsa tillämpandet enbart till de situationer där så är en praktisk nödvändighet. Emellertid ansågs det rimligt då den här föreskriften sträcker sig utöver de mänskliga rättigheterna genom att ge den anklagade frihet att göra ett val som kräver att resurser tillhandahålls enligt dennas önskemål, att respektive stat ges en viss frihet att besluta om det ska accepteras eller inte, och att begränsa tillämpningen till vissa domkretsar.

96. Syftet med stycke 1.d är att fastställa att den översättning eller tolkning som kan bedömas nödvändig enligt artikel 9, stycke 1.b och c ska vara kostnadsfri. För de stater som väljer att inte anta den här punkten är det upp till dem själva att lösa frågan antingen i enlighet med befintliga lagregler eller enligt nya, anpassade föreskrifter vilka tar hänsyn till behovet av att främja landsdels- eller minoritetsspråk. Det betyder att kostnaderna kan bäras till fullo eller delvis av den person som begär en viss tjänst, eller delas av parterna.

97. Stycke 2 behandlar giltigheten hos juridiska dokument avfattade på ett landsdels- eller minoritetsspråk. Omfattningen är begränsad på så sätt att inte alla förutsättningar anges för att ett juridiskt dokument ska vara giltigt, utan man begränsar sig till att fastslå att enbart det faktum att ett dokument är avfattat på ett landsdels- eller minoritetsspråk inte utgör grund för att inte acceptera det som giltigt. Dessutom förhindras inte en stat från att kräva särskilt handhavande av sådana dokument, till exempel att de certifieras på det officiella språket enligt särskilda regler. Stycke 2.b innebär att innehållet i ett dokument som åberopas av den part som använder landsdels- eller minoritetsspråk tillkännages, direkt eller indirekt (annons, nationell informationstjänst e. dyl.), för den andra parten eller till tredje part med intresse i ärendet som inte talar landsdels- eller minoritetsspråket på ett sätt som de kan förstå.

98. Tillämpandet av artikel 9, stycke 2 påverkar inte tillämpningen av fördrag och överenskommelser om ömsesidig hjälp i rättsfrågor där frågan om vilka språk som ska användas är uttryckligen fastställd.

99. Stycke 3 behandlar översättandet av lagtext till landsdels- eller minoritetsspråk. Frasen "om texterna inte tillhandahålls på annat sätt" syftar på fall där texten redan finns på ett landsdels- eller minoritetsspråk eftersom den har översatts till ett liknande eller identiskt språk som är offentligt språk i en annan stat.

Artikel 10 – Förvaltningsmyndighet och samhällsservice

100. Artikelns syfte är att möjliggöra för talare av landsdels- eller minoritetsspråk att utnyttja sina medborgerliga rättigheter och fullgöra sina samhällsplikter under förhållanden som tar hänsyn till deras sätt att uttrycka sig.

101. Föreskrifterna är huvudsakligen utformade för att förbättra kommunikationen mellan offentliga myndigheter och de som använder landsdels- eller minoritetsspråk. Faktum är att det sociala och kulturella livet utvecklats på ett sätt som gjort att det överväldigande flertalet personer som talar de här språken är tvåspråkiga och har förmåga att använda ett officiellt språk för att kommunicera med myndigheterna. Emellertid är möjligheten att använda landsdels- eller minoritetsspråk i kontakter med myndigheterna avgörande för de här språkens status och utveckling. Det är också viktigt sett ur en känslomässig synvinkel. Uppenbarligen skulle ett stopp för att använda ett språk i kontakter med myndigheter innebära ett ogiltigförklarande av det, eftersom språk är ett medel för offentlig kommunikation som inte kan begränsas endast till sfären för privata kontakter. Dessutom kommer ett språk som inte får tillgång till den politiska, juridiska eller administrativa sfären gradvis att förlora sin vokabulär inom de områdena och bli ett "handikappat" språk som inte kan användas för att uttrycka sig inom alla områden inom samhällslivet.

102. I artikel 10 görs åtskillnad mellan tre kategorier av åtgärder som vidtas av offentliga myndigheter:

- åtgärder av statens förvaltningsmyndigheter: det syftar på traditionella myndighetsåtgärder, särskilt i form av utövandet av offentliga maktbefogenheter enligt allmän lag (stycke 1);
- åtgärder av lokala och regionala myndigheter, det vill säga allmänna myndigheter för ett geografiskt område med befogenhet till självstyre (stycke 2);

– åtgärder av organ som erbjuder offentliga tjänster, oavsett om de styrs av lagregler för offentlig verksamhet eller för privata företag, som är under offentligt styre: posttjänster, sjukhus, elektricitet, transporter med mera (stycke 3).

103. Inom varje område tas med tillbörliga anpassningar till den specifika typen av myndigheter eller organ som berörs hänsyn till komplexa språkförhållanden. I vissa fall är landsdels- eller minoritetsspråkets egenskaper sådana att det kan erkännas som ett "semi-offentligt" språk, som inom sitt territorium fungerar som ett arbetsspråk, eller det vanliga kommunikationsverktyget, för offentliga myndigheter. (Användning av det officiella eller mest använda språket kvarstår som norm vid kontakter med personer som inte talar landsdels- eller minoritetsspråket.) Alternativt kan språket åtminstone användas för myndighetskontakter med personer som själva kommunicerar på det språket. För fall där den faktiska situationen för ett landsdels- eller minoritetsspråk gör att sådana lösningar är opraktiska tillhandahålls minimiåtaganden för att upprätthålla statusen för talare av det aktuella språket: muntliga eller skriftliga ansökningar eller dokument får enligt lag skrivas på landsdels- eller minoritetsspråk, men utan att det finns krav på att svaret ska avfattas på samma språk.

104. Parternas åtaganden i stycke 1 och 3 modifieras av frasen "i rimlig utsträckning". Förbehållet är inte avsett att ersätta den frihet som tillerkänns parterna i artikel 2, stycke 2 och 3, stycke 1 om att utelämna vissa föreskrifter i stadgans del III från sina åtaganden för respektive språk. Däremot är det ett försök att ta hänsyn till det faktum att en del av de angivna åtgärderna kräver betydande insatser vad det gäller finansiering, personal eller utbildning. Ett accepterande av en viss föreskrift för ett visst språk innebär med nödvändighet ett åtagande att tillhandahålla de resurser och bygga den organisation som krävs för ett effektivt arbete. Hur som helst kan det finnas fall där fullständigt och obegränsat tillämpande av den aktuella föreskriften inte är realistisk, åtminstone inte ännu. Frasen "i rimlig utsträckning" möjliggör för parterna att i varje enskilt fall bestämma om så är fallet.

105. Villkoren i stycke 2, i synnerhet parternas åtagande att "tillåta och/eller uppmuntra, är utformade så att de tar hänsyn till principen om lokalt och regionalt självstyre. De innebär inte att mindre betydelse läggs vid tillämpandet av dess föreskrifter, som behandlar de offentliga myndigheter som finns närmast medborgaren. I mer allmänna ordalag var man inom CAHLR medvetna om att tillämpandet av vissa av stadgans föreskrifter faller inom lokala eller regionala myndigheters kompetensområden och kan medföra ansevliga kostnader för de berörda myndigheterna. Parterna ska säkerställa att tillämpandet av stadgan görs i överensstämmelse med principen om lokalt självstyre på det sätt som det definieras i Europeiska stadgan om lokalt självstyre, särskilt i dess artikel 9, stycke 1 som föreskriver: "Lokala myndigheter ska ha rättighet till, inom statens ekonomiska politik, tillräckliga egna ekonomiska resurser som de kan använda fritt inom ramen för deras eget myndighetsutövande."

106. Stycke 2.a föreskriver användning av landsdels- eller minoritetsspråk inom regionala eller lokala myndigheter. Det syftar till att ange att ett landsdels- eller minoritetsspråk kan användas som arbetsspråk av berörda myndigheter. Däremot innebär den inte att landsdels- eller minoritetsspråket får användas vid kommunikation med nationella myndigheter.

Artikel 11 – Media

107. Den tid och det utrymme som landsdels- eller minoritetsspråk kan erhålla i massmedia är avgörande för deras upprätthållande. I dagens värld kan inget språk bibehålla sitt inflytande om det inte har tillgång till de nya formerna av masskommunikation. Utvecklingen av dessa runt om i världen i samverkan med nya tekniska framsteg leder till ett svagare kulturellt inflytande för språk med färre talare. För traditionella media, särskilt tv, är brukarnas antal i allmänhet den avgörande faktorn. Men landsdels- och minoritetsspråk utgör en liten marknad för kultur. Trots de nya möjligheter som erbjuds genom framstegen inom sändningsteknik förblir det ändå ett faktum att de behöver offentligt stöd för att få tillgång till media. Emellertid är media ett område där den offentliga inblandningen är begränsad och åtgärder i form av regler inte är särskilt verkningsfulla. Offentliga myndigheters åtgärder inom området består huvudsakligen i att främja och tillhandahålla hjälp. I syfte att säkerställa att sådant främjande och hjälp tillhandahålls till stöd för landsdels- eller minoritetsspråk anmodas staterna i stadgan att göra åtaganden på olika nivåer.

108. De åtgärder som läggs fram i den här artikeln ska främja de som använder landsdels- eller minoritetsspråk inom respektive språks geografiska område. Emellertid skiljer sig formuleringen i stycke 1 från andra artiklar, då den tar hänsyn till de särskilda egenskaperna hos framför allt audiovisuella media. Även om åtgärderna är riktade mot ett särskilt territorium kan de påverka också långt utanför detta. Å andra sidan måste åtgärderna inte heller vidtas inom det aktuella geografiska området, förutsatt att det är till gagn för dem som bor där.

109. I praktiken har offentliga myndigheter i olika stater olika stark kontroll över media. Av den anledningen anges det i stycke 1 och 3 att omfattningen av deras åtagande styrs av deras kompetens, inflytande eller föreskrivna roll inom området. Dessutom betonas att statens legitima roll att skapa ett rättsligt ramverk och villkor inom vilket den här artikelns syfte kan uppnås begränsas av principen om medias självständighet.

110. I stycke 1 i artikel 11 görs skillnad mellan de åtaganden som föreslås till förmån för landsdels- eller minoritetsspråk inom radio och tv beroende på om radio och tv drivs som public service eller inte. Ett sådant uppdrag, som utförs antingen som en offentlig verksamhet eller som ett privat företag, innebär att ett brett programutbud erbjuds med särskild hänsyn tagen till minoriteters preferenser och intressen. I en sådan verksamhet kan staten skapa förutsättningar (till exempel via lag eller i sändningsföretagets uppdragsspecifikation) för sändning av program på landsdels- eller minoritetsspråk. Ett sådant förhållande tas upp i punkt a. Där å andra sidan sändningar i radio och tv hanteras helt inom den privata sektorn kan staten inte göra mer än att "uppmuntra och/eller underlätta" (artiklarna b och c). Enbart det senare förhållandet gäller för tryckta media (artikel e). Där så är tillämpligt inbegriper parternas åtaganden tilldelning av nödvändiga frekvenser för att sända på landsdels- eller minoritetsspråk.

111. Även där statens roll inom medieutbudet är mycket liten bibehålls ändå normalt rätten att garantera kommunikationsfrihet eller att vidta åtgärder för att undanröja hinder för denna. Av denna anledning innehåller inte stycke 2 samma förbehåll som stycke 1 om omfattningen av offentliga myndigheters behörighet. Åtagandet att garantera frihet att ta emot sändningar syftar inte bara på medvetet uppsatta hinder för att motta program som sänds från grannländer, utan också passiva hinder beroende på underlåtenhet av berörda myndigheter att vidta åtgärder för att möjliggöra mottagning.

112. Med hänsyn till att sändningar från en angränsande stat inte lyder under samma lagregler som de som producerats inom den aktuella partens territorium introducerar styckets tredje mening ett skydd formulerat på samma sätt som artikel 10, stycke 2 om yttrandefrihet i den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter. Det bör dock betonas att rörande tv-sändningar för de stater som är parter i Europakonventionen om television över gränserna kan de förhållanden och villkor under vilka de friheter som garanteras i artikel 11, stycke 2 i stadgan kan begränsas styras av denna konvention, i synnerhet av principen om att inte begränsa återsändande inom det egna territoriet av programtjänster som uppfyller villkoren i Konvention om television över gränserna. Dessutom påverkar styckets föreskrifter inte kravet på respekt för upphovsrätten.

113. I artikel 11, stycke 3 föreskrivs deltagande av representanter för användare av landsdels- eller minoritetsspråk i de organ som ansvarar för att säkerställa mångfald inom media. Sådana organ finns i de flesta europeiska länder. Orden "eller beaktas" infogades som en reaktion på eventuella svårigheter med att fastställa vilka som representerar användarna av dessa språk. Inom CAHLR ansåg man dock att det var tillräckligt att de grupper som talar språken representeras på samma villkor som andra delar av befolkningen. Det kan till exempel göras genom de organ som representerar landsdels- eller minoritetsspråk enligt föreskrifterna i stadgans artikel 7, stycke 4.

Artikel 12 – Kulturell verksamhet och kulturella inrättningar

114. Inom området uppmanas staterna på samma sätt som i artikel 11 att ta på sig ett ansvar för att offentliga myndigheter verkligen har kompetens, inflytande eller en föreskriven roll som gör att de kan vidta effektiva åtgärder. Eftersom offentliga myndigheter tveklöst har inflytande över hur kulturanläggningar

används kräver stadgan att de ska tillse att landsdels- eller minoritetsspråk får ett skäligt utrymme då sådana anläggningar används.

115. I stycke 1.a uppmanas staterna att generellt uppmuntra initiativ som är typiska för de kulturella uttryck som hör samman med landsdels- eller minoritetsspråk. Medlen för ett sådant stöd hämtas från de resurser som vanligtvis används för främjande av kultur. Uttrycket "olika sätt att få tillgång till arbeten ..." inbegriper – beroende på vilken typ av kulturell aktivitet det rör sig om– publicering, produktion, presentation, spridning, överföring med mera.

116. Med anledning av det begränsade antalet talare i befolkningen har landsdels- och minoritetsspråk inte samma kulturella produktivitet som de mer allmänt talade språken. För att främja deras användning och ge de personer som talar dem tillgång till ett omfattande kulturarv är det därför nödvändigt att det finns tillgång till nödvändig teknik för översättning, dubbning, eftersynkronisering och undertextning (stycke 1.c). Undanröjandet av kulturella barriärer är dock en dubbelriktad process. Därför är det viktigt för landsdels- eller minoritetsspråks livskraft och status att viktiga verk som framställs på dem får spridning till en större publik. Det är syftet med stycke 1.b.

117. Rörande arbetet inom kulturinstitutioner, det vill säga organ som arrangerar eller främjar kulturaktiviteter av olika form, uppmanas staterna att tillse att sådana institutioner i sina program lägger tillräcklig vikt vid kunskap om och användning av landsdels- eller minoritetsspråk, samt till den kultur de hör samman med (artikel 12, stycke 1.d till f). Stadgan kan naturligtvis inte ange specifikt hur landsdels- eller minoritetsspråk ska utgöra en del av dessa institutionernas aktiviteter. Det formuleras bara som "tillräckliga medel" för dem. Staternas roll inom området är oftast rådgivande och övervakande. De uppmanas inte att arbeta mot de här målen själva, utan enbart att "tillse" att de eftersträvas.

118. Stadgan föreskriver också att det för varje landsdels- eller minoritetsspråk inrättas ett organ som ansvarar för att samla in, bevara ett exemplar av och sprida verk på det aktuella språket (artikel 12, stycke 1.g). Med hänsyn till den svaga situation som många landsdels- eller minoritetsspråk befinner sig i är det nödvändigt att organisera den här sortens uppgifter systematiskt, men hur detta ska göras överläts åt respektive stat att besluta. För att klara av åtagandet i stycke g kan vissa stater vara tvungna att anpassa sin lagstiftning om pliktexemplar och arkivering så att det föreskrivna organet kan arbeta med bevarande av verk på landsdels- eller minoritetsspråk.

119. Tillämpningen av artikel 12, stycke 1 är inriktad mot det territorium där ett landsdels- eller minoritetsspråk används, fast många av dessa föreskrifter får i praktiken konsekvenser som sträcker sig utanför området. Och med hänsyn tagen till själva naturen hos kulturbefrämjande åtgärder och till de behov som uppstår utanför de områden där språken används av hävd (i synnerhet som en följd av intern migration), introduceras i artikel 12, stycke 2 föreskrifter motsvarande dem i artikel 8, stycke 2.

120. Alla länder försöker marknadsföra sin nationella kultur utomlands. I syfte att ge en fullständig och korrekt bild av denna kultur bör sådan marknadsföring inte utelämna landsdels- eller minoritetsspråk och deras kulturer. Ett sådant åtagande föreskrivs i artikel 12, stycke 3 och utgör en metod för att tillämpa den princip om erkännande av landsdels- eller minoritetsspråk som beskrivs i artikel 7, stycke 1.a i del II av stadgan.

Artikel 13 – Ekonomiska och sociala förhållanden

121. I de ekonomiska och sociala system som är typiska för länder i Europarådet begränsas ingripanden av offentliga myndigheter i det ekonomiska och sociala livet huvudsakligen till att utfärda lagar och föreskrifter. Under sådana förhållanden har myndigheterna begränsade möjligheter att vidta åtgärder som säkerställer att skälig hänsyn tas till landsdels- eller minoritetsspråk. Ändå föreskriver stadgan ett antal åtgärder inom området. Den strävar efter att undanröja åtgärder som förbjuder eller försvårar användandet av de här språken inom det ekonomiska och sociala livet, samtidigt som ett antal positiva åtgärder föreskrivs.

122. Föreskrifterna i artikel 13, stycke 1 överför principen om icke-diskriminering till konkreta åtaganden. De är avsedda att gälla inom hela de underskrivande staternas territorium, inte bara i de delar av statens territorium där landsdels- eller minoritetsspråk används.

123. I stadgans artikel 13, stycke 2 finns en lista över konkreta åtgärder till stöd för landsdels- eller minoritetsspråk inom området. Av praktiska skäl har de begränsats till de geografiska områden där dessa språk används. Vad det gäller förbehållet "inom rimliga gränser" hänvisas till förklaringen för artikel 10 ovan (se stycke 104). Slutligen gäller parternas åtaganden bara i den mån de offentliga myndigheterna besitter aktuell kompetens. Fast detta förbehåll är bara relevant rörande punkt c.

Artikel 14 – Utbyte över nationella gränserna

124. I artikeln vidgas och utvecklas den tankegång som förklaras i artikel 7, stycke 1.i och därför hänvisas till förklaringar som getts ovan (se stycke 69-70).

125. Inom många områden utvecklas samarbete över nationsgränser mellan angränsande landsdelar i olika stater. I vissa fall betraktas en sådan situation som problematisk för den territoriella integriteten. Men då staterna i Europa nu närmar sig varandra är det en möjlighet för de berörda staterna att utnyttja "kulturella band" för att förbättra den ömsesidiga förståelsen. Europarådet har gjort ett utkast till en konvention om samarbete över landsgränserna på lokal och regional nivå. Det är önskvärt att samarbete över nationsgränserna utvecklas i allmänhet, men i stycke b betonas att det gäller i synnerhet där ett och samma landsdelspråk talas på ömse sidor av en gräns.

126. Det avsedda samarbetet kan täcka frågor som partnerskap mellan skolor, lärarutbyten, ömsesidigt erkännande av studieintyg och kvalifikationer, gemensamt arrangerade kulturaktiviteter, större spridning av kulturella tillgångar (böcker, filmer, utställningar etc.) och gränsöverskridande arbete av kulturverksamheter (teatersällskap, föreläsningar etc.). I vissa fall kan det också vara ett fungerande (och mindre kostsamt) sätt att tillämpa de åtaganden som antagits enligt andra artiklar i stadgan, till exempel rörande resurser för högre utbildning som behandlas i artikel 8, stycke 1.e, där en bilateral överenskommelse kan möjliggöra studier vid lämpliga skolor i en angränsande stat.

Del IV – Tillämpning av stadgan

(Artikel 15-17)

127. För att dess tillämpning ska kunna övervakas av Europarådet, medlemsstaterna och allmänheten har stadgan valt ett system med periodisk rapportering av parterna om de åtgärder som vidtagits för att efterleva stadgans föreskrifter. Rapportering görs tre gånger om året och den första rapporten, avsedd att beskriva förhållandena för landsdels- eller minoritetsspråken när stadgan träder i kraft i den aktuella staten, ska lämnas in inom ett år från datumet då det inträffar.

128. För att säkerställa att övervakningen av stadgans tillämpning görs på ett effektivt sätt föreskrivs i stadgan att en expertkommitté inrättas för att granska de rapporter som parterna lämnar in. Det är också möjligt för expertkommittén att från olika organ eller organisationer ta emot ytterligare information eller skildringar av specifika situationer med bäring på stadgans tillämpning, särskilt för del III (artikel 16, stycke 2). Enbart lagenligt upprättade organisationer hos en part kan lägga fram ärenden till expertkommittén rörande denna part. Den regelns syfte är att förhindra att grupper som har sitt huvudkontor utanför den part som berörs av stadgans tillämpning utnyttjar stadgans övervakningssystem till att skapa oenighet mellan parterna.

129. Det bör betonas att detta inte är någon domstolsliknande funktion för överklagande. Expertkommitténs uppdrag är enbart att övervaka tillämpningen av stadgan samt att ta emot upplysningar i det syftet. De organ som nämns i artikel 16 kan inte uppmana den att agera som ett domstolsliknande överklagansorgan.

130. Expertkommittén kan verifiera mottagna uppgifter med de berörda staterna och måste kontakta dem ifall de behöver mer utförliga förklaringar eller information för att kunna utföra sina undersökningar. Undersökningarnas resultat meddelas till ministerkommittén, tillsammans med berörda staters synpunkter då experternas rapporter överlämnas. Även om det kan framstå som att rapporterna för att skapa transparens borde publiceras med automatik har man bedömt att då de kan innehålla förslag på rekommendationer ministerkommittén kan lägga fram till en eller flera stater så ska det avgöras av ministerkommittén i varje enskilt fall i vilken omfattning rapporterna ska publiceras.

131. Antalet medlemmar i expertkommittén ska vara det samma som antalet parter som skrivit under stadgan. De ska vara personer med erkänd kompetens inom området landsdels- eller minoritetsspråk. Genom att också lägga vikt vid det grundläggande personlighetsdraget "högsta integritet" klargör stadgan att de experter som utses till kommittén i utförandet av sina uppgifter ska vara fria att agera självständigt och inte styras av de berörda regeringarna.

132. Mekanismen för övervakning av stadgans tillämpning med en expertkommitté möjliggör att en mängd opartisk information samlas om förhållandena för landsdels- eller minoritetsspråk, samtidigt som staternas specifika åtaganden respekteras till fullo.

Del V – Slutbestämmelser

133. De avslutande paragrafer som ingår i artiklarna 18 till 23 bygger på den mall för avslutande paragrafer i konventioner och överenskommelser som sammanställts inom Europarådet.

134. Man beslöt att i de avslutande föreskrifterna inte ta med en paragraf om territoriell omfattning som skulle möjliggjort för stater att utesluta delar av sitt territorium från att omfattas av stadgan. Så gjordes därför att det är en del av stadgans anda att den i synnerhet omfattar de särskilda territorier där landsdels- eller minoritetsspråk används. Dessutom har de underskrivande staterna ändå rättighet att i enlighet med artikel 3, stycke 1 bestämma de landsdels- eller minoritetsspråk som angivna åtaganden ska gälla för.

135. Enligt artikel 21 har parterna enbart rätt att göra inskränkningar enligt stycke 2 till 5 i artikel 7. Inom CAHLR ansågs det att underskrivande stater inte ska ha möjlighet att göra inskränkningar som berör artikel 7, stycke 1 eftersom detta stycke innehåller målsättningar och principer. För del III ansågs det att i en text där parterna ges stort utrymme att välja vilka åtaganden de ska ta på sig är det inte lämpligt med några förbehåll.

136. Med tanke på hur viktigt föremålet för stadgan är för många stater som inte är, åtminstone inte ännu, medlemmar i Europarådet så beslöts det att stadgan ska vara en öppen konvention som också icke medlemsstater kan inbjudas att ansluta sig till (artikel 20).